

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Divi Thomae Aqvinatis Doctoris Angelici Opera Omnia

Summa diligentia ad exemplar Romanæ Impreßionis restituta

Secunda secundae Summa Theologiae

Thomas <von Aquin, Heiliger>

Venetiis, 1593

7 Vtrum hora nona conuenienter taxetur ieunantibus ad comedendum.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72772](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72772)

Esque parum aut nihil in causa sunt, attribuntur infirmitates eorum. Et ex hoc patet, quod non licet ieiunantibus causa medicina super indigetio sumere aliquid comestibile, ne cibis noceat, sed post completam digestionem hoc licet. Et ad hoc introducta est Ecclesie consuetudo.

ARTICVLVS VII.

Utrum hora nona conuenienter taxetur ad comedendum bis qui ieiunant.

AD SEPTIMUM sic procedit. Videtur, quod hora nona non conuenienter taxetur ad comedendum his qui ieiunant. Status enim noui testamenti est perfectior quam status ueteris testamenti: sed in ueteri testamento ieiunabant usque ad uesperam. dicitur enim *Leuit. 23. Sabbathum est, affligetis animas uestras, & postea sequitur: A uespera usque ad uesperam celebrabitis sabbatha uestra. ergo multo magis in nouo testamento ieiunium debet in diuini usque ad uesperam.*

¶ 2 Præter ieiunium ab Ecclesia institutum omnibus imponitur: sed non omnes possunt determinate cognoscere horam nonam. ergo uidetur quod taxatio horæ nonæ non debeat cadere sub statuto ieiunij.

¶ 3 Præter ieiunium est actus uirtutis abstinentiæ. ut supra dictum est: sed uirtus moralis non eodem modo accipit medium quo ad omnes, quia quod est multum uni, est parum alteri, ut dicitur in 2. Ethico. ergo non debet ieiunantibus taxari hora nona.

SED CONTRA est, quod concilium Calcedonense dicit. * In Quadragesima nullatenus credendum est ieiunare, qui ante maducauerint, quam uesperinum celebraret officium, quod quadragesimali tempore post nonam dicitur. ergo usque ad nonam est ieiunandum.

A necessitate, non negaretur esse ieiunium, quod tam notabiliter anticipatur. Tenetur ergo quilibet ad consuetam horam prandij in ieiunio, sicut tenetur ad ieiunium ipsum. Et hæc eadem ratio applicata ad unicam comestionem, probat quod unica comestio est de necessitate ieiunij, assumendo quod communis animi conceptio Christianorum est, quod in hoc distinguatur dies ieiunij ab alijs, quod in illis semel tantum in die, in alijs pluries comedimus.

RESPONDEO Dicendum, quod sicut dictum est, ieiunium ordinatur ad deletionem & cohibitionem culpæ. Unde oportet quod aliquid addat supra communem consuetudinem, ita tamen quod per hoc non multum natura grauetur. Est autem debita & communis consuetudo comedendi hominibus circa horam sextam, tum quia iam uidetur esse completa digestio nocturno tempore, naturaliter calore interius reuocato propter frigus noctis circumstantans, & diffusio humoris per membra, cooperante ad hoc calore diei usque ad summum solis ascensum: tum etiam quia tunc præcipue natura corporis humani indiget iuari contra exterioriorem aeris calorem, ne humores interius adurentur. Et ideo ut ieiunans aliquam afflictionem sentiat pro culpæ satisfactione, conueniens hora comedendi taxatur ieiunantibus circa horam nonam. Conuenit etiam ista hora mysterio passionis Christi, quæ completa fuit hora nona, quando inclinato capite tradidit spiritum. Ieiunantes enim dum suam carnem affligunt, passioni Christi conformantur, secundum illud ad Gal. 5. Qui autem Christi sunt, carnem suam crucifixerunt cum uitijs, & concupiscentijs.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod status ueteris testamenti comparati nocti: status uero noui testamenti, diei, secundum illud ad Ro. 13. Nox præcessit, dies autem appropinquauit: & ideo in ueteri testamento ieiunabatur usque ad noctem,

authoritas literæ pro parte negatiua. In de autem est, quod dispensatio de unica comestione, est totaliter liber a ieiunio. Unica uero comestio est una conditio ieiunij. Ad hoc breuiter dicitur, quod proculdubio egens dispensatione in una sola conditio ieiunij, etiam si illa conditio sit de necessitate ieiunij, & in illa sola dispensatus, siue a prælato, siue a necessitate sit, non est proprie dispensatus, seu absolutus a ieiunio. Verbi gratia, si quis est non potens expectare horam consuetam prandij, sed potest summo mane comedendo, ieiunium quo ad reliqua seruare: & dispensatur a prælato quacunque hora uoluerit, non propterea est absolutus a ieiunio, sed debet, sicut potest, ieiunare. Et eadem ratione tenetur sic seruare, si necessitas euidens ipsum dispenset quo ad dictam conditionem. Et hoc satis ex autoritate huius literæ habetur. Et ratione firmatur: quia impotens seruare præceptum Ecclesie quo ad omnes eius condiciones, debet seruare illud secundum illas, quas potest. Non est autem eadem ratio de unica comestione, & alijs conditionibus: quoniam ieiunium noui testamenti, ex abstinentia carnis, & unica comestione constat tanquam ex substantialibus: ita quod unica comestio est essentialior ieiunio, utpote a principio ieiunij instituta in ueteri testamento, in quo usque ad uesperam affligendum

authoritas literæ pro parte negatiua. In de autem est, quod dispensatio de unica comestione, est totaliter liber a ieiunio. Unica uero comestio est una conditio ieiunij. Ad hoc breuiter dicitur, quod proculdubio egens dispensatione in una sola conditio ieiunij, etiam si illa conditio sit de necessitate ieiunij, & in illa sola dispensatus, siue a prælato, siue a necessitate sit, non est proprie dispensatus, seu absolutus a ieiunio. Verbi gratia, si quis est non potens expectare horam consuetam prandij, sed potest summo mane comedendo, ieiunium quo ad reliqua seruare: & dispensatur a prælato quacunque hora uoluerit, non propterea est absolutus a ieiunio, sed debet, sicut potest, ieiunare. Et eadem ratione tenetur sic seruare, si necessitas euidens ipsum dispenset quo ad dictam conditionem. Et hoc satis ex autoritate huius literæ habetur. Et ratione firmatur: quia impotens seruare præceptum Ecclesie quo ad omnes eius condiciones, debet seruare illud secundum illas, quas potest. Non est autem eadem ratio de unica comestione, & alijs conditionibus: quoniam ieiunium noui testamenti, ex abstinentia carnis, & unica comestione constat tanquam ex substantialibus: ita quod unica comestio est essentialior ieiunio, utpote a principio ieiunij instituta in ueteri testamento, in quo usque ad uesperam affligendum

authoritas literæ pro parte negatiua. In de autem est, quod dispensatio de unica comestione, est totaliter liber a ieiunio. Unica uero comestio est una conditio ieiunij. Ad hoc breuiter dicitur, quod proculdubio egens dispensatione in una sola conditio ieiunij, etiam si illa conditio sit de necessitate ieiunij, & in illa sola dispensatus, siue a prælato, siue a necessitate sit, non est proprie dispensatus, seu absolutus a ieiunio. Verbi gratia, si quis est non potens expectare horam consuetam prandij, sed potest summo mane comedendo, ieiunium quo ad reliqua seruare: & dispensatur a prælato quacunque hora uoluerit, non propterea est absolutus a ieiunio, sed debet, sicut potest, ieiunare. Et eadem ratione tenetur sic seruare, si necessitas euidens ipsum dispenset quo ad dictam conditionem. Et hoc satis ex autoritate huius literæ habetur. Et ratione firmatur: quia impotens seruare præceptum Ecclesie quo ad omnes eius condiciones, debet seruare illud secundum illas, quas potest. Non est autem eadem ratio de unica comestione, & alijs conditionibus: quoniam ieiunium noui testamenti, ex abstinentia carnis, & unica comestione constat tanquam ex substantialibus: ita quod unica comestio est essentialior ieiunio, utpote a principio ieiunij instituta in ueteri testamento, in quo usque ad uesperam affligendum

authoritas literæ pro parte negatiua. In de autem est, quod dispensatio de unica comestione, est totaliter liber a ieiunio. Unica uero comestio est una conditio ieiunij. Ad hoc breuiter dicitur, quod proculdubio egens dispensatione in una sola conditio ieiunij, etiam si illa conditio sit de necessitate ieiunij, & in illa sola dispensatus, siue a prælato, siue a necessitate sit, non est proprie dispensatus, seu absolutus a ieiunio. Verbi gratia, si quis est non potens expectare horam consuetam prandij, sed potest summo mane comedendo, ieiunium quo ad reliqua seruare: & dispensatur a prælato quacunque hora uoluerit, non propterea est absolutus a ieiunio, sed debet, sicut potest, ieiunare. Et eadem ratione tenetur sic seruare, si necessitas euidens ipsum dispenset quo ad dictam conditionem. Et hoc satis ex autoritate huius literæ habetur. Et ratione firmatur: quia impotens seruare præceptum Ecclesie quo ad omnes eius condiciones, debet seruare illud secundum illas, quas potest. Non est autem eadem ratio de unica comestione, & alijs conditionibus: quoniam ieiunium noui testamenti, ex abstinentia carnis, & unica comestione constat tanquam ex substantialibus: ita quod unica comestio est essentialior ieiunio, utpote a principio ieiunij instituta in ueteri testamento, in quo usque ad uesperam affligendum

Super Quæstionibus... N artic. 7. dubium ex Maritino in q. de ieiunio occurrit... N artic. 7. dubium ex Maritino in q. de ieiunio occurrit... N artic. 7. dubium ex Maritino in q. de ieiunio occurrit...

ART. 7. & 5. In eodem artic. dubium occurrit. An sicut hora, ita & officium clericis sit taxatum, puta, quod teneantur ad uesperas ante prandium tempore quadragesimæ. Et est rō dubij, opinio diuersa. Ad hoc breuiter dicitur, quod sicut in ieiunijs quatuor temporum non tenentur dixisse nonam antequam comedat, ita nec in quadragesima tenentur dixisse uesperas ante prandium (nisi causa tamen rationabilis aliud suadeat) deberent gaudere ad officium & ieiunium, dixisse nonam in uigilijs quatuor temporum ieiunij, & uesperas in quadragesima ante prandium, ut in c. solent, de consue. dist. 1. insinuat. Nec mouet alia ratio ad hoc, nisi quia nec scripte legis, nec consuetudinis præcepto ad hæc arctamur. In eodem articulo in responsione ad ultimum, dubium occurrit. An egens dispensatione in una conditio ieiunij, & propterea dispensatus, sit totaliter liber a ieiunio. Verbi gratia, in casu qui ponitur in litera. Et est ratio dubij, quia hinc est

figendum hominem ieiunio statutum est. Nullus tamen cibus uel opere prohibitus erat. Patet etiam ex hoc, quod in Ecclesia consuetudo traxit horam praedictam in ieiunio a nona in sextam. In unica tamen conuentione perseverat, nisi in diebus dominicis, quibus se non abstinere facitur. Dispensatus ergo a praedio in eadem necessitate de unica conuentione, est simpliciter dispensatus de ieiunio & contra: quia ablatio essentiali, auferitur res. Sed dispensatus in alijs conditionibus; non est dispensatus a ieiunio: quoniam sine illis potest ieiunium quo ad substantialia remanere.

Suber Quaestio
gens sine quadrag.
malesima. Artic.
lum octauum.

Nartic. 8. eiusdem 1. 7. quaez. dubium occurrit. An hi qui non comprehenduntur sub precepto Ecclesiae de ieiunio, teneantur abstinere a cibus actis, puta carnibus, ouis, & lacticijs. Et est ratio dubij, quia in littera expressè dicitur, quia litteram laborum interdicitur ieiunantibus. Non ieiunantibus ergo legitime non est interdicta. Et confirmatur: quia pueris ex consuetudine oua dantur in quadragesima. In oppositum autem uidetur communis opinio.

g. dist. 15. q. 3.
art. 4. q. 2.

27. 6. huius
quaez.

7. 2. q. 30. 27.
21. c. 2.

Ad hoc dicitur, quod quia consuetudo est optima legum interpretis, & communiter in populo Christiani obseruatione inuenitur, quod dispensati ex impotentia euidenter ab abstinentia carnis sunt totaliter absoluti a precepto ieiunij: potentes uero abstinere a carnibus non potentes autem abstinere ab ouis, aut a lacticijs, non absoluntur a precepto ieiunij. Et rursus potentes abstinere ab his omnibus, sed impotentes a seruanda unica conuentione, liberatur a ieiunio solus & non ab abstinentia prohibitorum in quadragesima: nam in alijs ieiunijs quo ad usum ouorum, & lacticiorum, stat consuetudini loci. Ideo dicendum est, quod tam ieiunantes tenentur ad abstinentiam a cibus prohibitis, consuetudine praecipuum Ecclesiae.

non autem in nouo testamento. Ad II. dicendum, quod ad ieiunium requiritur hora determinata non secundum subtilem examinationem, sed secundum grossam estimationem. Sufficit enim quod sit circa horam nonam; & hoc de facili quilibet cognoscere potest.

Ad III. dicendum, quod modicum augmentum, uel etiam modicus defectus non multum potest nocere. Non est autem magnum temporis spatium, quod est ab hora sexta, in qua coeter homines comedere consueuerunt, usque ad horam nonam, quae ieiunantibus determinatur, & ideo talis taxatio temporis non multum potest alicui nocere cuiuscunque conditionis existat: uel si forte pro infirmitate, uel etatem, aut aliquid huiusmodi, hoc eis in magnum grauamen cederet, esset cum eis in ieiunio dispensandum, uel ut aliquantum praeuirent horam.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum conuenienter ieiunantibus indicatur abstinentia a carnibus, & ouis, & lacticijs.

AD OCTAVVM sic procedit. Videtur, quod inconuenienter ieiunantibus indicatur abstinentia a carnibus, & ouis, & lacticijs. * Dicitur est. n. supra, quod ieiunium est institutum ad concupiscentiam carnis refrenandas: sed magis concupiscentiam prouocat potius uini quam esus carnis, secundum illud Prouer. 20. Luxuriosa res est uinum. & ad Eph. 5. Nolite inebriari uino, in quo est luxuria. cum ergo non interdicitur ieiunantibus potus uini, uidetur quod non debeat interdici esus carnis.

¶ 2 Præter. Aliqui pisces ita delectabiliter comeduntur, sicut quadam animalium carnes: sed concupiscentia est appetitus delectabilis, ut supra habitum est. ergo in ieiunio, quod est institutum ad concupiscentiam refrenandam, sicut non interdicitur esus piscium, ita non debet interdici esus carnis.

¶ 3 Præter. In quibusdam ieiuniorum diebus aliqui ouis, & caseo utuntur. ergo pari ratione in ieiunio quadagesimali talibus hominibus potest.

desse sic interpretantur. Et cadem licite oua uel carnes iuxta partem...
¶ Circa ieiunium postremo cadem ieiunium totiens quis in die...
concocti, an semel tantum. Et dicitur...

SED CONTRA est communitas fidelium consuetudo.

RESPOND. Dicitur, quod sicut supra dictum est, ieiunium ab Ecclesia est institutum ad refrenandas concupiscentias carnis, quae quidem sunt delectabilium secundum statum, quod consistunt in cibus, & ueneris: & illos cibos Ecclesia ieiunantibus interdixit, qui & in comedendo maxime habent delectationem, & iterum maxime homines ad ueneria prouocant. Huiusmodi autem sunt carnes animalium interra nascentium, & respiciantur, & quae ex eis procedunt: sicut lacticia ex gressilibus, & oua uitibus. Quia. huiusmodi magis conformantur humano corpori, plus delectant, & magis conferunt ad humani corporis mutimentum; & sic ex eorum conuentione plus superfluit, ut ueratur in materiam seminis, cuius multiplicatio est maximum incrementum luxurie. Et ideo ab his cibus praecipue ieiunantibus Ecclesia statuit esse abstinentiam.

AD PRIMVM ergo dicitur, quod ad actum generationis concurrunt scilicet calor, spiritus, & humor. Ad calorem eadem maxime cooperatur uinum, & alia calefacientia corpus. Ad spiritum autem uidentur cooperari inflatiua: sed ad humorem maxime cooperatur uisus carnis, ex quibus multum de alimentum generatur. Alteratio autem caloris, & multiplicatio spirituum ad uisum transiit, sed substantia humoris diu manet. Et ideo magis interdicitur ieiunantibus uisus carnis, quam uini, uel legumina, quae sunt inflatiua.

AD II. dicendum, quod Ecclesia ieiunium in fruges instituit ad id, quod communis accipit. Esus autem carnis est magis delectabilis communiter, quam esus piscium, quauis in quibusdam aliter se habeat. Et ideo Ecclesia magis ieiunantibus prohibuit esum carnis, quam piscium.

AD III. dicendum, quod ouis & lacticia ieiunantibus interdicitur, in quantum sunt ex animalibus exorta carnes habentibus, unde principaliter interdicitur carnes, quae oua, uel lacticia. Similiter etiam inter alia ieiunia (solentur) est quadagesimalis ieiunium...